

TINUTA ȘI SMINTEALA

RADU CIOBANU

După cum ușor se poate deduce și din titlu - *Față către față. Întâlniri și portrete* - noua carte a domnului Andrei Pleșu convoacă o reuniune a personalităților ale căror portrete le-a schițat cu diverse prilejuri de a-lungul timpului, unele chiar înainte de 1989. Mobilul mărturisit al acestui demers a fost acela de "a da seamă" de șansa ca o bună parte dintre respectivele personalități să fi avut, într-un fel sau altul, o influență salutară asupra formației sale, modelându-l "de la croială până la cusătură." Aceasta ar fi galeria modelelor. Andrei Pleșu își exprimă într-o *Notă introductivă* convingerea că inițiativa sa se poate constitui implicit și într-o foarte utilă colecție de documente privind epoca. În acest caz însă, pentru ca imaginea asupra epocii să fie completă, nu puteau fi idilic omise nici antimodelele. Și cum acestea se oferă cu prisosință, intersectându-ne existența la fiecare pas, portretistul nici să fi vrut nu le putea ignora, astfel că le acordă un spațiu generos, conturându-le profilul în tușe pe cât de savuroase, pe atât de corosive. Cu atât mai corosive cu cât Andrei Pleșu nu e omul eschivelor și ambiguităților, o bună măsură a modului aluziv, subiecților vizati, ci țintește direct, rostind nume, fără a se lăsa intimidat de sonoritatea lor. Chiar și în cazurile rare, când numele nu e pronunțat, aluzia e formulată în așa fel, încât cel vizat e imediat recunoscut. "Dacă ești gazetar șastăzită, trebuie să fii rău, sassist, nemilos, nebarbierit." Ghici! Nu sunt ocolite nici nume ale căror purtători nu se mai află printre noi. E o intransigență care își are rezonul și argumentul ei de necontrazis: "O persoană publică rămâne publică și se expune judecării obștești și după ce (mai ales după ce) iese din hotarele imediatului." Este aceasta o modalitate sigură de a-ți agonisi adversități sau de a le augmenta pe cele existente deja, de care Andrei Pleșu n-a dus lipsă nici până acum. În același timp însă, ni se oferă și un revelator prompt și eficient, pe de o parte, al bunelor moravuri încă valide, pe de alta, al nărvurilor maligne care ne împovărează epoca.

Galeria modelelor e mai bogată și mai diversă tipologic. De la Andrei Scrima la Corneliu Coposu, de la Alexandru Dragomir la Havel etc. etc., toți acești subiecți au o structură morală și profesională impunătoare, iar prezența lor, fie și într-o pagină de carte e tonică. Ea nu e doar luminoasă, ci chiar luminează. Pe când scala manifestărilor și expresivității antimodelelor e săracă și limitată la zona trivialului și a imposturii în câteva ipostaze. Ele nu pot suscita decât indignare sau deriziune. Am încercat să identific factorul de coeziune, numitorul comun al acestor două categorii tipologice, cel ce le face atât de dihotomic distincte. N-a fost greu de identificat în nici unul dintre cele două cazuri deoarece, de fiecare dată, el este criteriul prim în temeiul căruia Andrei Pleșu și-a selectat subiecții.

Ceea ce conferă un aer de familie portretelor din galeria modelelor este *ținuta*. O noțiune percepută îndeobște impropriu azi, fie ca vetustă, fie ca limitată doar la ventilație. Am fost plăcut surprins când am regăsit-o în accepțiunea corectă într-unul din eseurile lui Păter Nădas din volumul *Rănille bătrânului continent*. În societățile postcomuniste, reflecta acesta, nu doar conștiința și respectul de sine s-au perimat, nu doar noțiunea de responsabilitate, ci și *ținuta*: "O persoană care nu are ținută - scrie Nădas - nu este în stare să vorbească, nu are limbajul necesar." De unde se deduce că, pentru a accede la un limbaj adecvat, e

nevoie de cumulara efectelor unui vast sistem educațional, care va face perceptibilă în cele din urmă *ținuta*. Nu alta, doar că mai detaliată, este viziunea lui Andrei Pleșu. *ținuta* este - când este - aceeași, indiferent de vârstă sau poziție socială. Ea are în vedere, e adevărat, și vestimentația, dar se ramifică înspre toate atributele unei bune "rânduiești". La Neagu Djuvara, bunăoară, se remarcă "Mai întâi eleganța. Modul îngrijit de a se îmbrăca, de a se purta și de a vorbi", în care Andrei Pleșu recunoaște "semnele unei rânduiești care nu mai are trecere în ambianța contemporană." Nu are trecere, dar supraiește de vreme ce o găsim și la mult mai tânărul Emil Hurezeanu care "Vorbește foarte bine limba română. Nu doar corect, ci nuanțat, precis, expresiv. În al doilea rând, e un om cultivat [...] e un domn bine crescut." (Nu e totuși, aici, un pleonasm? E drept că au apărut și domni prost-crescuți; am auzit chiar și zicerea "domnul inculpat"...) La profesorul Dan Săușanșchi l-au impresionat deopotrivă "[...] ținuta lui sufletească, o anumită, virilă, candoare și patosul angajării sale profesionale și morale [...]" era un "om îngrijit" în multiplele sensuri ale termenului: vorbea o românească îngrijită, avea un comportament îngrijit și o vestimentație îngrijită. Avea grijă de ceilalți, privea cu îngrijorare derapajul intelectual și deriva etică. Se îngrijea ca lucrurile să fie bine făcute." Pe măsură ce înaintăm în lectură, descoperim că ținuta cumulează noi exigente. Una indispensabilă, definită în portretul lui C. Noica, este, de pildă, cordialitatea, simptom "al unei benefice situații în spațiul culturii, în bucuria de a străbate acest spațiu împreună cu alții." Cordialitatea e pusă aici în relație cu stilul magistrului, stilul ținând și el de ținută. Nu mai puțin cordial e stilul lui Andrei Pleșu însuși, care, în conturarea portretelor acestor oameni inuabili, dobândește de fiecare dată o pregnanță antologică. Iată-l în câteva rânduri concise și cordiale pe istoricul de artă Radu Bogdan: "Îl am în ochi parcurgând străzile Bucureștiului, cu o alură greoi-absentă, ceva între leu suveran și dulău hăituit, preocupat de vreun gând rebel, de vreun schimb imaginat de replici, de vreun proiect pe cât de necesar, pe atât de neînțelese de instituții și, deci, irealizabil." Cum se întâmplă și aici, mai întotdeauna portretele personalităților evocate poartă, ca într-un filigran, imaginea "situațiunii" neprielnice în care acestea au evoluat. Raportarea la "situațiune" e recurentă și fermă și se face de obicei în fraze care încep cu "în România" sau "la noi": "În România nimeni nu-și iubeste țara nepedeșit." Sau: "În țara noastră totul este posibil. Mahalaua e eligibilă, grotescul e rentabil. Se poate face carieră pe bază de tupeu, minciună, bâzâc și fermentație viscerală." Suntem de acum în zona toxică, unde proliferază fauna antimodelelor. Un portret din această galerie se intitulează chiar *O lighioană*. Precum ținuta în galeria modelelor, există și aici elementul comun care conferă subiecților aerul de familie. El se numește *sminteață*.

În accepțiunea curentă, cuvântul e folosit cu sensul de nebulie. Domnul Andrei Pleșu îl preia însă cu înțeleșul lui vechi, de deviere, derapaj, ieșire dintr-un făgaș firesc. Cei vizati de dânsul nu sunt nebuni, ci deviați, mutați, niște inși care s-au trezit deodată în posturi și posturi improprii, care-i depășesc, ceea ce-i aduce în situația de a-și pierde "uzul rațiunii". Astfel, pentru persoanele publice, o sursă de sminteață poate deveni succesul rapid și zgometos. E, în opinia lui Andrei Pleșu, cazul lui Crin Antonescu, care "[...]

a căzut victimă unei iluzii de sine înduioșătoare până la un punct, iritante în cele din urmă", ceea ce e un simptom clar de smintire. Ea poate să apară, însă și din alte motive, cum ar fi, în situația lui George Pruteanu și, se pare, nu numai a lui, dezrădăcinarea. Cauza de data asta e prezumtivă, iar calea înspre formularea ei deosebit de dură: "Se poartă ca un ticălos, dar nu mă decid să-l clasez ca atare. Se poartă ca un prost, dar știu că nu e prost. Poate că l-a smintit, ca și pe alți ieșeni, dezrădăcinarea." Alteori sminteața poate surveni în timpul asumării condiției precare de slugă. Și aici, când vine vorba de o persoană precum Dragoș Seuleanu (și-l mai amintește cineva?), Andrei Pleșu dezvoltă o mică teorie a slugii și slugărniceii, care se poate constitui într-un memento pentru toți cei ce, gata de a parveni, sunt oricând dispuși să renunțe la respectul de sine: "Slugărnicia s-a dovedit rentabilă. Problema este că sluga nu e niciodată un adevărat slujitor. Slujitorul se angajează, generos, în serviciul unei cauze, al unei instituții, al unei persoane. Sluga adoptă stilul serviabil mai curând pentru a se sluji pe sine. Sluga are grijă să pună câte ceva deoparte, să se căpătuiească. Și, de regulă, dacă îi dai nas, se smintește și își dă poalele peste cap." Totodată, un redutabil risc de sminteață îl poartă posibilitatea de a deveni "șef, lider de opinie sau de partid, vedetă de televiziune, ministru, mă rog, VIP de o specie oarecare..." Dar sminteața poate fi propagată și de un om cu oarecare charismă și debit vocal, *exempli gratia* Adrian Păunescu, a cărui demagogie lărmuitoare "face rău cuvântului național și smintește pe cei nepreveniți." Sminteața, oricare i-ar fi etiologia, poate evolua oricând spre nocerizare, ceea ce, din fericire, la noi încă nu se întâmplă. În opinia lui Andrei Pleșu, "sminteața autohtonă", deși evident toxică, "stârnește mai curând deriziune decât teamă. Nu impresionează prin ferocitate, ci prin penibil."

Între modele și antimodele, Andrei Pleșu se manifestă consecvent ca un spirit civic activ, atent deopotrivă la injustiție și incultură, oripilat totodată de confuzia valorilor. Se simte dator să pledeze întru apărarea memoriei marilor personalități jignite de neaveniți

ignari, de ultimă oră. Energică și de o nobilă frumusețe sunt astfel cele numai câteva rânduri de apărare a lui C. Noica: "Trebuie să ai un uriaș balast de nerușinare ca să vorbești de 'compromisurile' unui asemenea om, mai ales dacă experiența ta concentrațională e nulă, iar curajul și spiritul tău de subversiune nu au avut nici ocazia, dar nici forța de a se manifesta [...]" Noica se străduia să asume, transfigurator, infernul: să-l facă suportabil și, eventual, fecund. Pentru această încercare disperată, nebumească, oamenii de o asemenea croială merită mai mult decât micile noastre bombăneli moralizatoare."

Disparența memoriei colective a devenit la noi un fenomen tot mai evident și mai pernicios. O constată și Andrei Pleșu. De aceea, *Față către față*, dincolo de caracterul documentar al portretelor pe care ni le oferă, devine, implicit, un apel la veghea activă și un ghid *sui generis* de recunoaștere și corectă situare a valorii și imposturii.

Andrei Pleșu, *Față către față. Întâlniri și portrete*. București. Humanitas, 2011.

LITERATURĂ ROMÂNĂ LA IERUSALIM

O conferință internațională de anvergură, *Lumea evreiască în literatura română* a fost organizată la Universitatea Ebraică din Ierusalim în 14-15 februarie a.c. Conferința și toate celelalte manifestări desfășurate în jurul ei (dezbaterile, mesele rotunde, concertul de muzică idiş) au fost dedicate memoriei mult regretatului profesor și critic literar Leon Volovici, inițiatorul evenimentului. Au participat cadre didactice universitare și cercetători din România, Israel, SUA, scriitori, ziariști, un public avizat. Au susținut comunicări, au coordonat secțiuni sau au evocat personalitatea lui Leon Volovici: Cornel Ungureanu și Adriana Babeți (Universitatea de Vest din Timișoara), Ioana Părvulescu, Camelia Crăciun, Manuela Cazan (Universitatea București), Moshe Idel, Shaul Stampfer, Ilan Sharon, Jonathan Dekel-Hen (Universitatea Ebraică din Ierusalim), Michael Finkenthal (Universitatea Johns Hopkins, SUA), Iliia Rodov (Universitatea Bar Ilan), Rafi Vago, Menahem Keren (Universitatea din Tel Aviv), Lucian Zeev Herscovici (Biblioteca Națională a Israelului), Sarit Cofman-Simhon (Kibbutzim College), Ditzza Goshen (Centrul pentru Studiarea Istoriei Evreilor din România de la Universitatea Ebraică din Ierusalim), Costel Safirman (Cinemateca din Ierusalim), Șlomo Leibovici, Avi Meirovici, Arie Laish, Gina Pană (Directorul ICR Tel Aviv), Hanna Volovici. Lucrările conferinței au fost încheiate de masa rotundă moderată de Michael Finkenthal: *Poate o conferință despre "lumea evreiască în literatura română" să depășească discuția problemelor identitare?*

În 16 februarie, Cercul cultural din Ierusalim a dedicat tot memoriei lui Leon Volovici, în spațiul Cinematecii orașului, o masă rotundă moderată de Costel Safirman, *Miturile Europei Centrale și evrei*. Au participat Adriana Babeți, Cornel Ungureanu, Ioana Părvulescu și Michael Finkenthal.

Inițiatorii și organizatorii reușitelor manifestări din 14-16 februarie sunt ICR Tel Aviv (coordonator de proiect Monica Morosanu), Centrul pentru Studiarea Istoriei Evreilor din România de la Universitatea Ebraică din Ierusalim (coord. Ditzza Goshen) și Cercul cultural din Ierusalim (coord. Costel Safirman).